

СТАНОВИЩЕ

**От: доц. дн Манол Николов Манолов, преподавател в катедра
„Психология“ на Великотърновски университет „Св.св. Кирил и
Методий“**

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“, област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология.

Автор на дисертационния труд: Тодор Борисов Тодоров

Тема на дисертационния труд: „Възрастови различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността“

Научен ръководител: доц. д-р Русанка Манчева

Получени материали: автобиография, дисертация и автореферат

I. Лична информация за докторанта

Тодор Борисов Тодоров е криминален психолог, инструктор за работа с полиграф и вещо лице, с богат професионален опит и значителни постижения в областта на психологията. Тодоров е завършил своето висше образование в Югозападния университет „Неофит Рилски“, където получава магистърска степен по социална психология през 1997 година. В момента е докторант в същия университет. Тодоров започва своята кариера като психолог в сектор „Професионална психодиагностика“ в Института по психология към Министерството на вътрешните работи (МВР) на България през 1999 година. От 2001 до 2009 година работи като криминален психолог в сектор „Криминална психология“ на същия институт. В периода от 2009 до 2012 година заема длъжността началник на сектор „Криминална психология“ в Института по психология към МВР. От декември 2012 година до момента е управител на АСЕС ЕООД София. Тодоров е завършил пълен курс на обучение за работа с полиграф в Backster School of Lie Detection в САЩ и има специализации в полиграфски изследвания на осъждани сексуални насилници. Той притежава множество сертификати, включително от Advanced PCSOT и FACS (Система за

лицево кодиране). Тодоров е награден с почетен знак, почетен медал и множество други награди за своя принос и професионални постижения от ръководството на МВР на Република България. Тодоров има богата преподавателска дейност, включваща лекции по криминална психология, психологично профилиране на извършители на насилствени престъпления, водене на преговори при критични инциденти и овладяване на кризи. Той е автор на научни публикации в авторитетни издания, като например Open Journal for Psychological Research и Yearbook of Psychology. Тодоров владее отлично български и английски език, което му позволява да участва активно в международни конференции и проекти. Той притежава също така умения за работа с различни дигитални инструменти и платформи, включително Microsoft Office Suite. Тодор Борисов Тодоров е високо квалифициран и опитен професионалист с значителен принос в областта на криминалната психология и психофизиологията. Неговият богат професионален опит и академични постижения го правят изключително подходящ кандидат за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в областта на педагогическата и възрастова психология.

II. Структура и значимост на докторската дисертация

Докторската дисертация на Тодор Борисов Тодоров, озаглавена „Възрастови различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността“, е с общ обем от 175 страници, разделени на три основни глави, включващи теоретични постановки, изследователски дизайн и анализ на резултатите. В нея се използват 215 източника, които прецизно проследяват развитието на разглеждания проблем.

Във въведението се подчертава значимостта на изследваната тема в контекста на съвременните социални и професионални предизвикателства в сферата на сигурността. Поставя се акцент върху ролята на ценностната система и рисковото поведение на служителите, както и върху необходимостта от задълбочено изследване на тези аспекти. Целта на дисертацията е да анализира възрастовите различия в ценностната система и рисковото поведение и да разкрие възможностите за употреба на полиграфския метод като инструмент за установяване на някои видове рисково поведение.

Глава първа представя обширен преглед на литературните източници и теоретичните рамки, свързани с ценностната система и рисковото поведение. Тя включва основните дефиниции и съдържание на ценностите, както и теоретични подходи за тяхното разглеждане. Обсъждат се функциите на ценностите и връзките им с други психични феномени като нагласи, убеждения, черти на характера и поведение. Анализират се

факторите, допринасящи за реализиране на рисково поведение, включително биологични, психологични и социални фактори. Разглежда се структурата и функциите на рисковото поведение, както и възрастовите му аспекти. Изследват се връзките между ценностите и рисковото поведение, като се обсъжда употребата на полиграфския метод за установяване на реализирани рискови поведения.

В глава втора се описва методологията на изследването, включително обосновката на научното изследване, формулираните цели и задачи на изследването, както и основните и подкрепящите хипотези. Описват се изследваните лица и използваните изследователски инструменти, включително въпросници и полиграфска апаратура. Представя се процедурата за провеждане на изследването, включително полиграфски изследвания и методи за обработка и анализ на данните. Обсъждат се етичните аспекти на изследването и мерките, предприети за осигуряване на етичност в изследователския процес.

Глава трета съдържа подробен анализ на резултатите от проведените изследвания. Тя включва описание на извадката и резултатите от полиграфските изследвания, включително честотен анализ и интерпретация на данните. Представят се резултатите от изследванията с различни въпросници, включително въпросника на Шварц за ценностни категории и дименсии, въпросник за диагностика на рисково поведение и други. Изследват се различията в ценностните категории и дименсии според възрастта, както и различията в рисковото поведение и личностните особености. Представя се анализът на връзката между ценностната система и рисковото поведение, както и анализ на различията в ценностната система при лица с различен статус от полиграфското изследване.

В заключението се обобщават основните изводи от изследването и се дават препоръки за бъдещи изследвания и практически приложения на резултатите. Подчертава се научната значимост на изследването и неговите приноси в областта на психологията.

III. Научна значимост на разработвания и изследван проблем

Изследваният в дисертацията проблем, свързан с възрастовите различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността е с изключителна научна значимост поради няколко основни причини. На първо място, темата за ценностите и рисковото поведение е фундаментална в областта на психологията, тъй като ценностите играят ключова роля в мотивирането и регулирането на човешкото поведение. Разглеждането на тези аспекти в контекста на служители в сферата на сигурността добавя допълнителна дълбочина и релевантност, предвид специфичните предизвикателства и изисквания на професионалната им среда.

Изследването интегрира съществуващите теории и доказателствата относно взаимодействието между ценностите и рисковото поведение в една цялостна рамка, която включва и възрастовите различия. Това не само допринася за по-добро разбиране на динамиката между ценностите и рисковото поведение, но и разширява познанията за това как тези взаимодействия се променят през различните възрастови етапи. От практическа гледна точка, резултатите от дисертацията могат да бъдат използвани за разработване на стратегии и интервенции, насочени към подобряване на управлението на човешките ресурси в сферата на сигурността. Вниманието насочено към ценностните клъстери и рисковото поведение на служителите може да помогне за създаването на по-ефективни програми за обучение и развитие, както и за прилагането на подходящи мерки за превенция на рисковото поведение. Това е особено важно в контекста на предотвратяване на инциденти и поддържане на високи стандарти на професионална етика и поведение.

Следва да се подчертае и друг приложен принос, а именно изследването с полиграфски метод за установяване на реализирани рискови поведения, което допринася за валидността и надеждността на събраните данни. Включването на този метод в изследователската методология подчертава иновативния подход на автора и добавя допълнителна стойност към изследването. Полиграфските изследвания предоставят обективна мярка за оценка на рисковото поведение, което е от съществено значение за точността на резултатите.

Изследваният проблем в дисертацията на Тодор Борисов Тодоров представлява значим научен и практически принос в областта на психологията, предоставяйки нови знания и подходи за разбиране и управление на ценностните системи и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността.

IV. Основни акценти на дисертационния труд, научна интерпретация на автора .

Основните акценти и научната интерпретация на автора могат да бъдат обобщени по следния начин:

Ценностна система и теоретични постановки: Дисертацията започва с подробен преглед на теоретичните рамки, свързани с ценностите в психологическата наука. Тодоров изследва различни теории за ценностите, включително тези на Милтън Рокич, Шалом Шварц и други видни автори. Специално внимание се обръща на ролята на ценностите в регулирането на човешкото поведение и тяхната връзка с нагласите, убежденията и чертите на характера.

Рисково поведение: Дисертацията анализира факторите, допринасящи за реализиране на рисково поведение, като се разглеждат биологични, психологични и социални аспекти. Тодоров отделя значително внимание на структурата и функциите на рисковото поведение, както и на възрастовите различия в този контекст. Изследва се връзката между ценностите и рисковото поведение, като се подчертава значимостта на този феномен в професионалната среда на служителите в сферата на сигурността.

Тодор Борисов Тодоров интерпретира резултатите от изследването като доказателство за сложната и многопластова природа на ценностната система и рисковото поведение при служителите в сферата на сигурността. Той подчертава, че ценностите играят централна роля в мотивирането на поведението и че разбиране на възрастовите различия е от съществено значение за ефективното управление на човешките ресурси в тази област. Авторът също така акцентира върху необходимостта от индивидуализирани подходи при работа с различни възрастови групи, като се има предвид специфичните им ценностни системи и склонността им към рисково поведение. Тодоров предлага възможността резултатите от изследването да бъдат използвани за разработване на програми за обучение и интервенции, насочени към намаляване на рисковото поведение и повишаване на професионалната етика и ефективност на служителите. Той също така подчертава значимостта на полиграфските изследвания като обективен метод за оценка на рисковото поведение и предлага по-широкото им прилагане в практиката.

V. Изследователски дизайн и резултати от психологическото изследване

Изследователският дизайн и резултатите от психологическото изследване в дисертацията на Тодор Борисов Тодоров са детайлно описани и анализирани, което осигурява обективност и достоверност на получените данни. Изследването е насочено към разкриване на възрастовите различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността, като включва следните основни компоненти. Изследването е обосновано чрез анализ на значимостта на разглежданите проблеми в контекста на съвременните социални и професионални предизвикателства. Основната цел е да се изследват възрастовите различия в ценностната система и рисковото поведение, като значим принос е ползването на обективни методи за събиране и анализ на данни.

Целта на изследването е да се анализират възрастовите различия в ценностната система и рисковото поведение при служители в сферата на сигурността. За постигане на тази цел са формулирани и съответни задачи.

Изследваната извадка включва служители в сферата на сигурността, разделени на различни възрастови групи. За събиране на данни са използвани подходящи методи и инструменти, стандартизирани за популацията на РБългария.

Процедурата включва провеждане на предварителни интервюта, попълване на въпросници и полиграфски изследвания. Изследването е проведено в съответствие с етичните норми и принципи, като е осигурена анонимност и конфиденциалност на участниците. Данните са анализирани с помощта на статистически методи за установяване на значимите връзки и различия.

В обработката на всички ползвани въпросници са получени статистически значими различия в различните възрастови категории. Установени са значими различия в ценностните предпочитания между различните възрастови групи, което потвърждава хипотезата за възрастовите различия в ценностната система. Анализът показва, че по-младите служители са по-склонни към различни форми на рисково поведение, включително злоупотреба с алкохол и наркотици, контакт с криминален контингент и други. Възрастовите различия в личностните характеристики също играят роля в склонността към рисково поведение.

Резултатите от корелационния анализ показват значими корелации между ценностите и рисковото поведение. Те показват, че с покачването на значимостта на ценностните категории сигурност, конформност, традиция, доброжелателност, универсализъм, себенасоченост, стимулация, хедонизъм, при служителите в сферата на сигурността е по-изразена и нагласата към мотивиран риск. немотивирания риск, статистически значими корелации се наблюдават с ценностните категории сигурност, традиция, универсализъм, себенасоченост, стимулация, хедонизъм, постижение и власт.

Полиграфските данни подкрепят тези корелации, като показват и обективни доказателства.

VI. Научно-приложни приноси на докторската дисертация

Докторската дисертация дава значителен принос към разширяването на научното познание и практическото приложение в областта на психологията, особено в контекста на управлението на човешките ресурси в сферата на сигурността. Напълно се солидаризирам с изнесените от докторанта приноси, като в становището подчертавам някои ключови моменти.

Изследването допринася за теоретичното разбиране на връзката между ценностната система и рисковото поведение при служителите в сферата на сигурността. Тодоров интегрира съществуващи теории за ценностите и рисковото поведение, като ги адаптира и

прилага в контекста на професионалната среда на служителите в сигурността. Този теоретичен принос обогатява научната литература с нови перспективи и методологични подходи, които могат да бъдат използвани за бъдещи изследвания в областта. Дисертацията предлага иновативен методологичен подход чрез включването на полиграфски изследвания като обективен метод за оценка. Това предоставя нови възможности за надеждно и валидно изследване на сложните взаимодействия не само между ценностите и поведението, а и между разнообразни явления в областта на психологията. Това повишава практическата и методологична стойност на дисертацията.

Изключително в рамките на представения за становище труд е и това, че резултатите от изследването имат пряко приложение в управлението на човешките ресурси в сферата на сигурността. Тодоров предоставя конкретни препоръки за разработване на програми за обучение и развитие, насочени към намаляване на рисковото поведение и повишаване на професионалната етика и ефективност на служителите. Тези програми могат да бъдат адаптирани и приложени в различни организации, работещи в сферата на сигурността, както и в други професионални контексти, където управлението на рисковото поведение е критично.

Изследването предлага ефективни превантивни мерки и интервенции за намаляване на рисковото поведение сред служителите в сферата на сигурността. Чрез разбиране на възрастовите различия в ценностните системи, организациите могат да разработят таргетирани интервенции, които са съобразени с нуждите и особеностите на различните възрастови групи. Това може да включва индивидуални и групови психолого-педагогически програми, насочени към психологично консултиране, психотерапия и психокорекция. Дисертацията предоставя и основа за разработване на политики и стратегии за управление на човешките ресурси, които са базирани на научни доказателства и анализ на ценностните системи и рисковото поведение. Тези политики могат да помогнат за създаването на по-етична и ефективна работна среда, като същевременно се намалява вероятността от възникване на рискови инциденти.

VII. Становище и препоръки

Становището ми относно дисертационния труд на Тодор Борисов Тодоров, подчертава важноста и иновативността на изследването. Дисертацията представя задълбочен анализ на теоретичните и емпиричните аспекти на ценностните системи и рисковото поведение, като предлага значителни научни и практически приноси. Тодоров демонстрира висока степен на компетентност, ерудиция и научна дисциплина при

формулирането и провеждането на изследването си. Използваните методи и инструменти са адекватни и подходящи за постигане на целите на изследването, а резултатите са анализирани детайлно и интерпретирани коректно. Използването на полиграфски изследвания като част от методологичния подход добавя допълнителна тежест и надеждност на получените данни.

Основните акценти на изследването, като анализа на възрастовите различия в ценностната система и рисковото поведение, предоставят нови перспективи и разширяват съществуващото знание в областта на психологията и управлението на човешките ресурси. Тодоров успява да демонстрира как теоретичните концепции могат да бъдат приложени в реални професионални контексти, което прави изследването му особено полезно за практиката.

Относно съдържанието и приносните моменти в дисертационния труд нямам препоръки. Препоръките ми са насочени изцяло към приложението, глобализирането и развитието на изследванията.

Първата ми препоръка е насочена към публикуване на резултатите, за да може разпространението да достигне до повече организации, ангажирани в сферата на сигурността. На база резултатите следва да бъдат разработени процедури и политики в сферата на сигурността. Разработването на индивидуализирани планове за професионално развитие и интервенции за служителите, базирани на техните ценностни системи и склонност към рисковото поведение.

Провеждане на допълнителни изследвания, които да включват по-големи и разнообразни извадки, за да се потвърдят и разширят получените резултати. Изследване на други фактори, които могат да влияят върху ценностната система и рисковото поведение, като например културни различия, социално-икономически статус и др.

VIII. Заключение

Задълбоченото ми запознаване с така предложената дисертационна работа, както и впечатленията ми от професионалните, теоретични и изследователски компетенции на автора ми дават основание да я оценя положително. Изразявам дълбокия си респект не само към научния и приложен принос на докторанта, а и към цялостния му принос като професионалист в сферата на криминалната психология, сигурността и придържането към истината.

Приложната насоченост на резултатите и реализираните изследвания са с безспорен научен принос. С убеденост мога да предложа на уважаемото научно жури да присъди на

докторанта **Тодор Борисов Тодоров** образователната и научна степен „Доктор” в областта на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление: 3.2. Психология, научна специалност: Педагогическа и възрастова психология.

05.08.2024

Член на научното жури :

/ доц. дн Манол Манолов /

SCIENTIFIC JURY MEMBER'S OPINION

By: assoc. prof. Manol Nikolov Manolov, DSc, lecturer at Psychology Department, St. Cyril and St. Methodius, University of Veliko Tarnovo, Veliko Tarnovo, Bulgaria

Member's opinion is about: PhD thesis for acquiring of educational and scientific degree "doctor", scientific field 3. Social, economic, and legacy sciences, professional field: 3.2. Psychology, Educational and developmental psychology.

PhD Thesis author: Todor Borisov Todorov

Dissertation theme: "Age differences in value system and risk behavior in Security Employees"

Supervisor: assoc. prof. Rusanka Mancheva, PhD

Materials received: resume, dissertation and CV

IX. Personal information about the PhD student

Todor Borisov Todorov is a criminal psychologist, polygraph instructor and expert, with extensive professional experience and significant achievements in the field of psychology. Todorov completed his higher education at the Southwest University "Neofit Rilski", where he received a master's degree in social psychology in 1997. He is currently a PhD student at the same university. Todorov began his career as a psychologist in the "Professional Psychodiagnostics" sector at the Institute of Psychology at the Ministry of Internal Affairs (MIA) of Bulgaria in 1999. From 2001 to 2009, he worked as a criminal psychologist in the "Criminal Psychology" sector of the same institute. In the period from 2009 to 2012, he held the position of head of the "Criminal Psychology" sector at the Institute of Psychology at the Ministry of the Interior. From December 2012 to the present, he is the manager of ASES EOOD Sofia. Todorov has completed a full polygraph training course at the Backster School of Lie Detection in the US and specializes in polygraph examinations of convicted sex offenders. He holds multiple certifications, including from Advanced PCSOT and FACS (System for facial coding). Todorov was awarded an honorary badge, an honorary medal and numerous other awards for his contribution and professional achievements by the leadership of the Ministry of the Interior of the Republic of Bulgaria. Todorov has extensive teaching experience, including lectures on criminal psychology, psychological profiling of violent offenders, critical incident negotiation and crisis management. He is the author

of scientific publications in authoritative publications, such as the Open Journal for Psychological Research and the Yearbook of Psychology. Todorov is fluent in Bulgarian and English, which allows him to actively participate in international conferences and projects. He also has skills in working with various digital tools and platforms, including the Microsoft Office Suite. Todor Borisov Todorov is a highly qualified and experienced professional with significant contributions in the field of criminal psychology and psychophysiology. His extensive professional experience and academic achievements make him an eminently suitable candidate for the award of the educational and scientific degree "Doctor" in the field of pedagogical and age psychology.

X. *Structure and significance of the doctoral dissertation*

The doctoral dissertation of Todor Borisov Todorov, entitled "Age differences in the value system and risk-taking behavior of employees in the field of security", has a total volume of 175 pages, divided into three main chapters, including theoretical statements, research design and analysis of results. It uses 215 sources that precisely track the development of the problem under consideration.

The introduction emphasizes the importance of the research topic in the context of contemporary social and professional challenges in the field of security. Emphasis is placed on the role of the value system and risk-taking behavior of employees, as well as on the need for a thorough study of these aspects. The purpose of the dissertation is to analyze the age differences in the value system and risky behavior and to reveal the possibilities of using the polygraph method as a tool for establishing certain types of risky behavior.

Chapter one presents an extensive review of the literature and theoretical frameworks related to the value system and risk behavior. It includes the main definitions and content of values, as well as theoretical approaches to their examination. The functions of values and their relationships with other mental phenomena such as attitudes, beliefs, character traits, and behavior are discussed. They are analyzed the factors contributing to the realization of risky behavior, including biological, psychological and social factors. The structure and functions of risky behavior, as well as its age aspects, are examined. The relationship between values and risky behavior is explored, discussing the use of the polygraph method to identify realized risky behaviors.

Chapter two describes the research methodology, including the rationale for the scientific research, the stated goals and objectives of the research, as well as the main and supporting hypotheses. The persons studied and the research instruments used, including questionnaires and polygraph equipment, are described. The procedure for conducting the study is presented,

including polygraph examinations and methods of data processing and analysis. The ethical aspects of the research and the measures taken to ensure ethics in the research process are discussed.

Chapter three contains a detailed analysis of the results of the conducted research. It includes a description of the sample and the results of the polygraph examinations, including frequency analysis and interpretation of the data. Research results with various questionnaires are presented, including the Schwartz Value Categories and Dimensions Questionnaire, the Risk Behavior Diagnostic Questionnaire, and others. Differences in value categories and dimensions according to age, as well as differences in risk-taking behavior and personality characteristics, are explored. The analysis of the relationship between the value system and risk behavior is presented, as well as the analysis of the differences in the value system in persons with different status from the polygraph examination.

The conclusion summarizes the main conclusions of the study and gives recommendations for future research and practical applications of the results. The scientific significance of the study and its contributions to the field of psychology are emphasized.

XI. Scientific significance of the developed and researched problem

The problem investigated in the dissertation, related to age differences in the value system and risk-taking behavior of employees in the field of security, is of exceptional scientific importance for several main reasons. First of all, the topic of values and risky behavior is fundamental in the field of psychology, because values play a key role in motivating and regulating human behavior. Examining these aspects in the context of security personnel adds further depth and relevance given the specific challenges and demands of their professional environment.

The study integrates existing theories and evidence on the interaction between values and risk behavior into a comprehensive framework that includes age differences. This not only contributes to a better understanding of the dynamics between values and risky behavior, but also expands knowledge about how these interactions change across different age stages. From a practical point of view, the results of the dissertation can be used to develop strategies and interventions aimed at improving the management of human resources in the field of security. Attention directed at the value clusters and risky behavior of employees can help to create more effective training and development programs, as well as to implement appropriate measures for the prevention of risky behavior. This is particularly important in the context of preventing incidents and maintaining high standards of professional ethics and conduct.

Another applied contribution should be emphasized, namely the study with a polygraphic method to establish realized risky behaviors, which contributes to the validity and reliability of the collected data. The inclusion of this method in the research methodology highlights the author's innovative approach and adds additional value to the research. Polygraph examinations provide an objective measure of risk-taking behavior that is essential to the accuracy of the results.

The researched problem in the dissertation of Todor Borisov Todorov represents a significant scientific and practical contribution in the field of psychology, providing new knowledge and approaches for understanding and managing the value systems and risk behavior of employees in the field of security.

XII. Main highlights of the dissertation work, scientific interpretation of the author.

The author's main points and scientific interpretation can be summarized as follows:

Value system and theoretical statements: The dissertation begins with a detailed review of theoretical frameworks related to values in psychological science. Todorov explores various theories of values, including those of Milton Rokeach, Shalom Schwartz, and other prominent authors. Special attention is paid to the role of values in the regulation of human behavior and their relationship with attitudes, beliefs and character traits.

Risky behavior: The dissertation analyzes the factors contributing to the realization of risky behavior, considering biological, psychological and social aspects. Todorov devotes considerable attention to the structure and functions of risk-taking behavior, as well as to age differences in this context. The relationship between values and risk-taking behavior is explored, emphasizing the importance of this phenomenon in the professional environment of security personnel.

Todor Borisov Todorov interprets the results of the research as evidence of the complex and multi-layered nature of the value system and risk-taking behavior of employees in the security sector. He emphasizes that values play a central role in motivating behavior and that an understanding of age differences is essential for effective human resource management in this area. The author also emphasizes the need for individualized approaches when working with different age groups, taking into account their specific value systems and their propensity for risky behavior. Todorov suggests the possibility that the results of the study could be used to develop training programs and interventions aimed at reducing risky behavior and increasing the professional ethics and efficiency of employees. It also emphasizes the importance of polygraph examinations as an objective method of assessing risky behavior and suggests their wider application in practice.

XIII. Research design and results of the psychological study

The research design and the results of the psychological research in Todor Borisov Todorov's dissertation are described and analyzed in detail, which ensures the objectivity and credibility of the data obtained. The research is aimed at revealing the age differences in the value system and risk behavior of employees in the field of security, including the following main components. The research is substantiated through an analysis of the significance of the considered problems in the context of contemporary social and professional challenges. The main goal is to investigate age differences in the value system and risk-taking behavior, with a significant contribution being the use of objective methods for data collection and analysis.

The aim of the research is to analyze the age differences in the value system and the risk behavior of employees in the field of security. To achieve this goal, corresponding tasks have been formulated.

The studied sample include security employees divided into different age groups. Appropriate methods and instruments standardized for the population of the Republic of Bulgaria were used for data collection.

The procedure includes conducting preliminary interviews, filling out questionnaires and polygraph examinations. The research was conducted in accordance with ethical norms and principles, ensuring the anonymity and confidentiality of the participants. Data were analyzed using statistical methods to identify significant relationships and differences.

In the processing of all used questionnaires, statistically significant differences were obtained in the different age categories. Significant differences in value preferences between different age groups were found, which confirms the hypothesis of age differences in the value system. The analysis shows that younger employees are more prone to various forms of risky behavior, including alcohol and drug abuse, contact with a criminal contingent and others. Age differences in personality characteristics also play a role in the propensity for risky behavior.

The results of the correlation analysis show significant correlations between values and risk behavior. They show that as the importance of the security, conformity, tradition, benevolence, universalism, self-directedness, stimulation, hedonism value categories increases, the attitude towards motivated risk is more pronounced among security employees. unmotivated risk, statistically significant correlations were observed with the value categories security, tradition, universalism, self-directedness, stimulation, hedonism, achievement, and power.

Polygraph data support these correlations, showing objective evidence as well.

XIV. Scientific and applied contributions of the doctoral dissertation

The doctoral dissertation makes a significant contribution to the expansion of scientific knowledge and practical application in the field of psychology, especially in the context of human

resource management in the field of security. I fully agree with the contributions made by the doctoral student, and I emphasize some key points in the opinion.

The study contributes to the theoretical understanding of the relationship between the value system and risk-taking behavior of security personnel. Todorov integrates existing theories of values and risk behavior by adapting them and applied in the context of the professional environment of security personnel. This theoretical contribution enriches the scientific literature with new perspectives and methodological approaches that can be used for future research in the field. The dissertation offers an innovative methodological approach by including polygraph examinations as an objective evaluation method. This provides new opportunities to reliably and validly study the complex interactions not only between values and behavior, but also between diverse phenomena in the field of psychology. This increases the practical and methodological value of the dissertation.

Exclusively within the framework of the work submitted for opinion is also the fact that the results of the research have a direct application in the management of human resources in the field of security. Todorov provides specific recommendations for the development of training and development programs aimed at reducing risky behavior and increasing the professional ethics and efficiency of employees. These programs can be adapted and implemented in various organizations working in the field of security, as well as in other professional contexts where the management of risky behavior is critical.

The research suggests effective preventive measures and interventions to reduce risky behavior among security personnel. By understanding age differences in value systems, organizations can develop targeted interventions that are tailored to the needs and characteristics of different age groups. This may include individual and group psychological-pedagogical programs aimed at psychological counseling, psychotherapy and psychocorrection. The dissertation also provides a basis for developing human resource management policies and strategies that are based on scientific evidence and analysis of value systems and risk behaviors. These policies can help create a more ethical and efficient work environment while reducing the likelihood of risky incidents occurring.

XV. Opinion and recommendations

My opinion on Todor Borisov Todorov's dissertation work emphasizes the importance and innovation of the research. The dissertation presents an in-depth analysis of the theoretical and empirical aspects of value systems and risk-taking behavior, offering significant scientific and practical contributions. Todorov demonstrated a high degree of competence, erudition and scientific discipline at formulating and conducting your research. The methods and tools used are

adequate and suitable for achieving the objectives of the study, and the results are analyzed in detail and interpreted correctly. The use of polygraph examinations as part of the methodological approach adds additional weight and reliability to the data obtained.

The main highlights of the research, such as the analysis of age differences in the value system and risk-taking behavior, provide new perspectives and expand existing knowledge in the field of psychology and human resource management. Todorov succeeds in demonstrating how theoretical concepts can be applied in real professional contexts, making his research particularly useful for practice.

Regarding the content and contribution points in the dissertation work, I have no recommendations. My recommendations are entirely focused on the application, globalization and development of research.

My first recommendation is to publish the results so that dissemination can reach more organizations involved in security. Based on the results, security procedures and policies should be developed. The development of individualized professional development plans and interventions for employees based on their value systems and propensity for risky behavior.

Conducting additional studies that include larger and more diverse samples to confirm and extend the results obtained. Exploring other factors that may influence value system and risk-taking behavior such as cultural differences, socio-economic status, etc.

XVI. Conclusion

My in-depth acquaintance with the dissertation work thus proposed, as well as my impressions of the professional, theoretical and research competences of the author, give me reason to evaluate it positively. I express my deep respect not only for the scientific and applied contribution of the PhD student, but also for his overall contribution as a professional in the field of criminal psychology, security and adherence to the truth.

The applied orientation of the results and the realized research are with indisputable scientific contribution. With conviction I can propose to the esteemed scientific jury to award the PhD student **Todor Borisov Todorov** the educational and scientific degree "Doctor" in the field of higher education 3. Social, economic and legal sciences, Professional direction: 3.2. Psychology, scientific specialty: Pedagogical and age psychology.

08/05/2024

Member of the scientific jury:

/ assoc. prof. Manol Manolov, DSc /